

Kedvezményezett települések az új országgyűlési határozat mutatói alapján – próbaszámítás

Bevezetés

A területfejlesztésről és területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (tftv) 6. §-ának e) pontja alapján a területfejlesztési támogatások és a decentralizáció elveinek, a kedvezményezett térségek besorolási feltételrendszerének meghatározása az Országgyűlés hatásköre. A törvény 27. § (1) b) pontja alapján a kedvezményezett térségek besorolása a kormány feladata.

A tftv ugyanakkor nem rendelkezik a kedvezményezett települések besorolásáról, azt a mindenkori településügyi minisztérium kezdeményezésére 1996-tól kormányrendelet szabályozta. A települések besorolási feltételrendszerére az érintett minisztériumok és főhatóságok szakértői munkacsoportja tett javaslatot, közelítve a területfejlesztési támogatások és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásáról szóló, érvényes OGY-határozatban meghatározott feltételeket. A társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések jelenleg érvényes listáját a 240/2006. (XI. 30.) kormányrendelet tette közzé. Az elmaradott települések köre 17 mutatóból képzett komplex mutató alapján került meghatározásra. Az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések közé az országos átlag 1,75-szorososa feletti munkanélküliségi arányt mutató települések kerültek.

Az Országgyűlés 2007. június 25-én új határozatot fogadott el a 2013. december 31-ig terjedő időszakra a területfejlesztési támogatásokról és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről.

Az új, 67/2007. (VI. 28.) számú országgyűlési határozatban foglaltak, valamint a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló 2007. évi CVII. törvénnyel módosított 2004. évi CVII. törvény alapján újból meg kellett határozni a kistérségek fejlettségét, be kellett sorolni a területfejlesztés szempontjából kedvezményezett térségeket. Az új besorolást a 311/2007. (XI. 17.) kormányrendelet tette közzé.

Az új országgyűlési határozat rendelkezett a társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések besorolásának feltételrendszeréről is, mellékletében meghatározva a besorolás mutatószámait. A fejlettséget/elmaradottságot mérő mutatók a kistérségek és a települések körében lényegében megegyeznek, s a számítási eljárás is azonos elveket követ.

Jelen vizsgálatunkban kísérletet teszünk a társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések besorolására a 67/2007. (VI. 28.) számú országgyűlési határozatban foglaltak szerint.

A kedvezményezett települések besorolásának feltételrendszere az új OGY-határozatban¹

1. A települések között is jelentősek a fejlettségbeli különbségek, ezért indokolt meghatározni egyrészt a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradottnak minősített településeket, másrészt a jelentős munkanélküliséggel sújtottnak minősített településeket. Az első szempontból elmaradottnak minősített települések besorolásánál a gazdasági, infrastrukturális, társadalmi, szociális, foglalkoztatási mutatókból képzett komplex mutatót kell figyelembe venni. Az ennek kiszámításánál használt adatok körét szintén a határozat melléklete tartalmazza. Társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradottnak kell minősíteni azokat a településeket, amelyeknek a komplex mutatója kisebb, mint az összes település komplex mutatójának átlaga. Jelentős munkanélküliséggel sújtottnak kell minősíteni azokat a településeket, amelyekben a munkanélküliségi arány számított mutatója meghaladja az országos átlag 1,75-szorosát.
2. A társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradottnak vagy jelentős munkanélküliséggel sújtottnak minősített településeket a hátrányos helyzetű, a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradottnak és jelentős munkanélküliséggel sújtottnak minősített településeket pedig a leghátrányosabb helyzetű kistérségekkel egyenlő elbánásban szükséges részesíteni.
3. A kedvezményezett kistérségek és települések besorolásánál használt dinamikus mutatók esetében a rendelkezésre álló utolsó öt év adatait, a statikus mutatók esetében a rendelkezésre álló legfrissebb adatokat kell felhasználni.
4. A kedvezményezett kistérségeket és településeket a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulása illetékességi területének felülvizsgálatát követően felül kell vizsgálni. A kedvezményezett kistérségek és települések köréből kikerülő kistérségeket és településeket a fejlesztési célú támogatások igénybevételénél egy évig átmenetileg kedvezményezettnek indokolt tekinteni, esetükben a kedvezményezett kistérségeknél alacsonyabb támogatási intenzitást biztosítva.

A települések elmaradottságát/fejlettségét mérő komplex mutató kiszámításánál használt adatok köre és vonatkozási éve a 67/2007. (VI. 28.) OGY-határozat 3. sz. melléklete alapján:

I. Gazdasági mutatók

1. A működő gazdasági szervezetek 1000 lakosra jutó száma, 2004
2. A kereskedelmi és magánszálláshelyeken regisztrált vendégéjszakák 1000 lakosra jutó száma, 2005
3. A kiskereskedelmi boltok 1000 lakosra jutó száma, 2005

¹ A felsorolásban az OGY-határozat településekre (is) vonatkozó pontjai szerepelnek.

4. A mezőgazdaságban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból, %, 2001
5. A szolgáltatásban foglalkoztatottak aránya az összes foglalkoztatottakból, %, 2001
6. A működő gazdasági szervezetek számának változása, %, 1999–2004
7. Az önkormányzatok helyi adóbevétele egy lakosra, Ft, 2005

II. Infrastrukturális mutatók

1. A közüemi vízhálózatba bekapcsolt lakások aránya, %, 2005
2. Az egy km vízvezeték-hálózatra jutó zárt csatornahálózat hossza, méter, 2005
3. A vezetékes gázt fogyasztó háztartások aránya a lakásállományból, %, 2005
4. A rendszeres hulladékgyűjtésbe bevont lakások aránya, %, 2005
5. A hétköznapi elérés mutatója, perc, 2007
6. A telefon-főállomások (ISDN-nel együtt) 1000 lakosra jutó száma, 2005
7. A kábeltelevízió előfizetőinek 1000 lakosra jutó száma, 2005
8. A szélessávú internet előfizetőinek 1000 lakosra jutó száma, fő, 2006
9. A gyorsforgalmi csomópontok elérésmutatója, perc, 2007

III. Társadalmi mutatók

1. Az időszak során épített 3 és annál több szobás lakások aránya az időszak végi lakásállományból, %, 2000–2005
2. A személygépkocsik kor szerint súlyozott, 1000 lakosra jutó száma, db, 2005
3. Vándorlási különbözet: időszak közepi 1000 fő népességre jutó évi átlag, fő, 2000–2005
4. Halálozási ráta (az 1000 lakosra jutó halálozások száma), 2005
5. Az egy állandó lakosra jutó szja-alapot képező jövedelem, Ft, 2005
6. Népsűrűség, fő/km², 2005

IV. Szociális mutatók

1. Fiatalodási index (a 15 évesnél fiatalabbak a 60 éves és idősebb népesség százalékában), %, 2005
2. A foglalkoztatott nélküli háztartások aránya, %, 2001
3. A 18 éves és annál idősebb, legalább középiskolai érettségivel rendelkezők aránya, %, 2001
4. Az önkormányzatok által rendszeres szociális segélyben részesítettek évi átlagos száma, 1000 lakosra, fő, 2005
5. A rendszeres gyermekvédelmi támogatásban részesítettek aránya a 0–24 éves népességből, %, 2005

V. Foglalkoztatási mutatók

1. A nyilvántartott álláskereső aránya a munkaképes korú népességből, %, 2006 átlaga
2. Tartósan – legalább 12 hónapja folyamatosan – nyilvántartott álláskereső aránya a munkaképes népességből, %, 2006 átlaga
3. Aktivitási ráta, %, 2001

A komplex mutató kiszámításánál használt adatok körének kialakítása

A települések (kistérségek) besorolásánál használt komplex mutatórendszer megújításánál az alapelvek az alábbiak voltak:

- a rendszernek koherensnek kell lennie;
- csak olyan mutatók használata fogadható el, amelyek mérhetők, ellenőrizhetők, nyilvánosak, azaz minden érintett számára hozzáférhetők és dinamikus összehasonlításra alkalmasak;
- a felhasznált mutatók száma korlátlanul nem bővíthető, és csak a település fejlettségét ténylegesen megragadó, azaz a települések besorolását ténylegesen differenciáló mutatókat indokolt figyelembe venni;
- a komplex mutató kiszámításánál használt módszernek egyszerűnek, átláthatónak kell lenni, hogy a besorolást a települések képviselői könnyen ellenőrizhessék.

A nyilvánosság, az ellenőrizhetőség és a rendszerbe vetett bizalom fenntartása érdekében továbbra is indokolt, hogy a besorolásnál alkalmazott mutatókról, illetve a komplex mutató kiszámításánál használt módszerről tájékoztató kiadvány készüljön, amelyet minden érintett számára hozzáférhetővé kell tenni.

Az új alapokra helyezett komplex mutató rendszere

Az állam által ellátott feladatokban és a központi költségvetésben bekövetkezett változások és ezzel párhozamosan az öngondoskodás szerepének felértékelődése következtében – tekintettel a társadalomban bekövetkezett változásokra – elengedhetetlen volt a komplex mutató rendszerének² új alapokra helyezése. Ennek keretén belül megtörtént a mutatószámcsoportok, valamint a mutatószámcsoportokat alkotó mutatók felülvizsgálata.

Az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium a Központi Statisztikai Hivattal együttműködve több alkalommal hajtott végre próbaszámításokat az elmúlt években. Az eltérő módszerrel (például faktoranalízissel és mutatókkal) végzett számítások eredményeként azonban a települések sorrendje alapvetően nem változott meg, így továbbra is a pontozásos módszert, a komplex fejlettségi mutatót alkalmaztuk.

Annak érdekében, hogy a komplexmutató-rendszer a települések társadalmi-gazdasági helyzetében bekövetkezett változásokat jobban figyelembe tudja venni, s a felmerülő igények a lehetőségek szerint beépüljenek a rendszerbe, a gazdasági, az infrastrukturális, valamint a foglalkoztatási mutatócsoportok mellett egy önálló társadalmi és egy önálló szociális mutató készült el. Az új rendszerben erőteljesebben jelennek meg a társadalmi és a szociális szempontok, ugyanakkor a bekövetkezett változásokkal arányban csökken a gazdasági, az infrastrukturális, valamint a foglalkoztatási szempontok súlya. A jelenleg használt, 17 változóból álló rendszert felváltó 5 mutatócsoportos, 30 mutatós rendszer a települések helyzetét szélesebb körben vizsgálja és veszi figyelembe a besorolásnál, így a korábbi rendszerénél átfogóbb eredményt adhat.

² A mutatókör 3152 településre történő kiegészítésekor, az új települések adatainak biztosításánál, ha más lehetőség nem volt, a népességszám arányában osztottuk meg az információkat. Ez a gyakorlatban azt jelentette, hogy a kiváló/szétváló települések a „törzstelepülés” mutatóit kapták meg. Vagyis, ha a „törzstelepülés” bekerült a kedvezményezett körbe, ez vonatkozott a belőle kiváló, illetve a szétváló településekre is.

A vizsgálathoz a kistérségek érvényes lehatárolásánál alkalmazott adatokat használtuk; a statikus mutatók vonatkozási éve általában 2005, a dinamikus viszonyyszámok időszaka 2000–2005.

A társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott települések meghatározásának menete

1. A 30 mutató rendszer 5 mutatócsoportjára részmutatókat, majd azokat átlagolva komplex mutatót számítottunk a következők szerint:
 - minden mutató szórásának a terjedelmét 10 egyenlő osztályközre bontottuk (a kiugró szélső értékek tompítására feltételként fogadva el, hogy a választott értékskála legalább a települések népességének 98%-át reprezentálja). Az így számított minimumtól a maximum felé haladva az egyes osztályközökbe tartozások esetén 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 vagy 10 pontot adtunk a településnek (fordított mutatók esetében, ahol a nagyobb érték a kedvezőtlenebb, felcseréltük a két szélső értéket),
 - a kapott értékek átlaga adta a részmutatót, majd a komplex mutatót, amelyeket századpontoságra számítottunk ki.
2. A kiugró szélső értékek mérséklését, a településeknek az egyes osztályközök közötti kedvezőbb eloszlását – a 2006. évi vizsgálathoz hasonlóan – úgy kívántuk elérni, hogy a települések népességének minél kisebb része kerüljön a választott értékskálán kívülre. Az alkalmazott eljárásban – a népsűrűség és az elérési mutató kivételével – úgy választottuk meg a szélső értékeket, hogy a népesség 98%-a helyezkedjen el az értékskálán belül. Ezt úgy végeztük el, hogy egy optimumkereső programmal állapítottuk meg az alsó és felső érték korrekciójának azt az arányát, amely mellett a számított értékskála terjedelmét a minimumra lehet szűkíteni.
3. Az egyes mutatócsoportok átlagos értéke adta a gazdasági, az infrastrukturális, a társadalmi, a szociális és a foglalkoztatási helyzet mérőszámát, majd az 5 mutatócsoport átlaga lett az elmaradottság (fejlettség) közös mérőszáma, a települések komplex fejlettségi mutatója.

A KEDVEZMÉNYEZETT TELEPÜLÉSEK BESOROLÁSÁNAK PRÓBASZÁMÍTÁSÁBÓL KAPOTT EREDMÉNYEK

A társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott települések meghatározása

A számítások során a fentiek szerinti komplex mutató egyszerű számtani átlaga 5,10 pont volt, ezt vettük alapul a lehatárolás centrumaként. (A komplex mutató egyszerű számtani átlaga mellett szólt, hogy míg korábban a települések legfejletlenebb alsó egyharmadát tekintettük elmaradottnak, ez a kör most az átlag alatti településeket jelenti, ami eleve több települést emel be az elmaradott körbe. A lakosságszámmal súlyozott 6,42 pontos komplex mutató még tovább bővítené a kedvezményezetti kört, ami már nem lehet cél a kedvezményezettség bővítésekor.)

A komplex mutató egyszerű számtani átlaga (az 5,10-es pontérték) alatt 1522 település helyezkedett el, ezeket tekintettük elmaradott településeknek. 2008. január 1-jei lakónépességük 1 millió 459 ezer fő volt, az átlagos településméret 959 fő, közöttük 38 város volt található.

A 2006. évi lehatároláshoz képest az elmaradott települések száma – az új küszöbérték miatt – 472-vel lett több, lakónépességük pedig az érvényes lehatárolás 2008. január 1-jei népességét 585 ezer fővel haladta meg.

A magas munkanélküliséggel sújtott települések

Magas munkanélküliséggel sújtottnak minősült a munkanélküliek (nyilvántartott állás keresők) arányának országos átlagát (5,97-ot) legalább 75%-kal meghaladó (10,45 feletti) mutatójú 1182 település, közöttük 53 város. E települések lakónépessége 1 millió 383 ezer fő, átlagos népességnagyságuk 1170 fő volt 2008. január 1-jén.

A magas munkanélküliségű körbe tartozónak minősített települések száma – a munkanélküliség növekedése miatt – 46-tal volt nagyobb, lakónépességük 76 ezerrel haladta meg az érvényes lehatárolását.

A kedvezményezett települések

Az elmaradott és a magas munkanélküliséggel (a kettő közül legalább az egyikkel) sújtott 1610 település együttes lakónépessége 2008. január 1-jén 1 millió 773 ezer fő volt, átlagos népességszámuk 1102 fő, közöttük 59 város van.

Mindkét kritérium egyidejűleg 1094 települést érint, körükben 32 a város. Az elmaradott és magas munkanélküliséggel sújtott települések lakónépessége 1 millió 69 ezer fő volt 2008. január 1-jén. Az összes kedvezményezett település 68%-a, lakónépességük 60,3%-a tartozott ebbe a csoportba.

A 2006. évi, érvényes lehatárolás szerint 1446 település volt kedvezményezett, közülük 1050 az elmaradottság, míg 1136 a magas munkanélküliség miatt került besorolásra. 740 település felelt meg mindkét feltételnek. A kedvezményezett települések lélekszáma – a 2008. január 1-jei népesség alapján – 1 millió 611 ezer fő volt.

A társadalmi, gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott települések új számítási módja tehát nem bővítette lényegesen a kedvezményezett kört azzal, hogy a legkedvezőtlenebb helyzetű települések alsó egyharmada helyett az 5 mutatócsoport átlagából számított komplex mutató számtani átlagát tette meg határértéknek. Az így bekerülő további elmaradott települések ugyanis egyúttal az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtottak is. Ezt mutatja, hogy az új besorolásnál a kedvezményezett települések körében a csak a magas munkanélküliséggel sújtott települések száma az érvényes besorolásban szereplő 396-nál jóval kevesebb, mindössze 88 település.

Így a kedvezményezett települések többlete a próbaszámítás eredményeként 164 település, mindössze 162 ezerrel több lakossal.

1. táblázat

Összefoglaló adatok, 2009. január 1.

Megnevezés	Település	Ebből: város	Lakónépesség, fő, 2008. január 1.	Egy településre jutó lakó- népesség, fő
Elmaradott összesen	1522	38	1 459 178	959
Magas munkanélküliségű összesen	1182	53	1 383 269	1170
Elmaradott és magas munkanélküliségű	1094	32	1 068 964	977
Kedvezményezett összesen	1610	59	1 773 483	1102
Ebből:				
újonnan bekerült	253	14	313 823	1240
korábban is kedvezményezett volt	1357	45	1 459 660	1076
kikerült	89	7	151 527	1703

A próbaszámítás során besorolt települések listája ugyanakkor 1357 olyan települést, közöttük 45 várost tartalmaz, amelyek az érvényes (korábbi) számítás listáján is szerepeltek.³ Ez a települések szintjén 84,3%-os, a lakónépesség száma alapján 82,3%-os átfedést jelent.

A bekerülő 253 település közül 164 csak elmaradottsága, 46 elmaradottsága és magas munkanélkülisége miatt, míg 43 csak magas munkanélkülisége okán vált támogatottá. Együttes lakónépességük 2008 elején 314 ezer fő volt. A bekerülő települések között 14 város van.

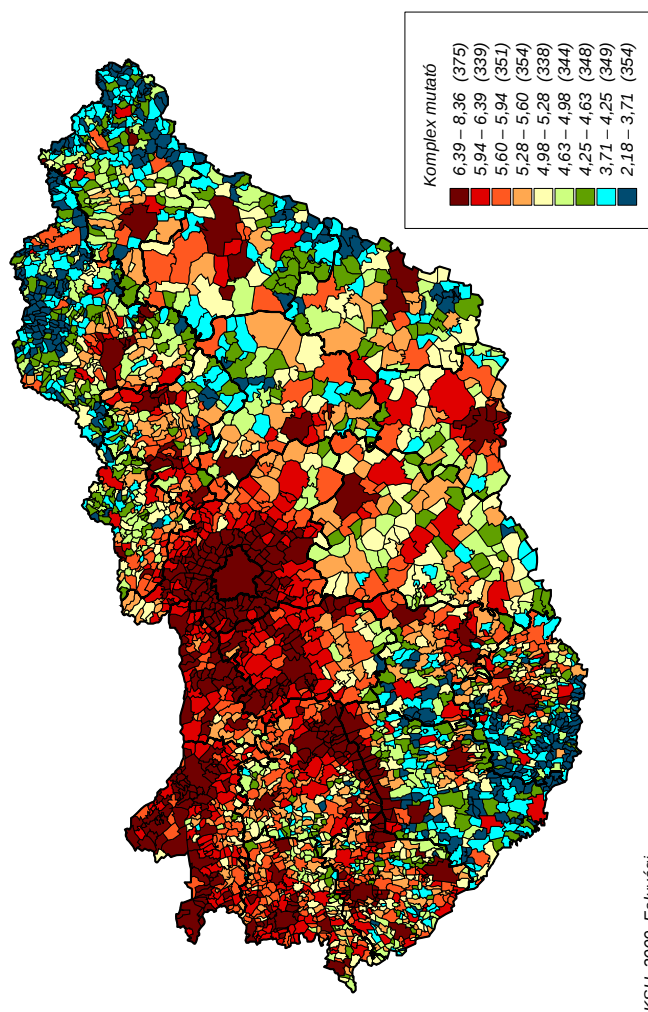
A kimaradó 89 településből 2006-ban egy volt elmaradottsága és magas munkanélkülisége miatt is támogatott, míg csak az elmaradottság okán 66, illetve csak a magas munkanélküliség miatt 22 település népessége volt támogatott. A támogatott körből az új besorolással kikerülő települések együttes lakónépessége 152 ezer fő volt 2008. január 1-jén, körükben 7 várossal.

A Kormány 240/2006. (XI. 30.) Korm. rendelete a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések jegyzékéről A Kormány a területfejlesztésről és a területrendezésről szóló 1996. évi XXI. törvény (a továbbiakban: Tftv.) 27. §-a (1) bekezdésének b) pontjában kapott felhatalmazás alapján, a Tftv. 2. §-ának b) és c) pontjában meghatározott célok elérése érdekében a következőket rendeli el: 1. § A társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meg-	Bács-Kiskun		
	Bácsborsód	1	0
	Bácsszentgyörgy	1	1
	Bácsszőlős	1	1
	Balotaszállás	1	0
	Bócsa	1	0
	Borota	1	1
	Bugac	1	0
	Bugacpusztaháza	1	0
	Császártöltés	1	0
	Csátalja	1	0
	Csávoly	1	1
	Csengőd	1	0
	Csikéria	1	1
	Csóllyospálos	1	0
	Dávod	1	0
	Drágszél	1	0
	Dunafalva	1	1

3 Az érvényes listát a 240/2006. (XI. 30.) kormányrendelet tette közzé.

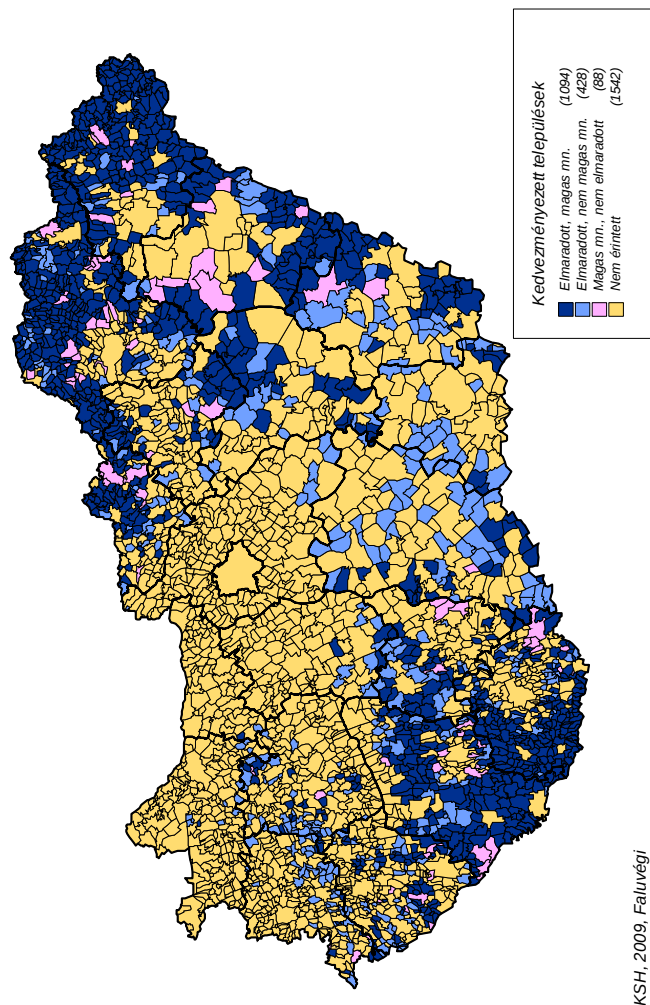
1. ábra

*A települések társadalmi, gazdasági és infrastrukturális fejlettsége a 67/2007. (VI. 28.) OGY-határozat alapján
Próbaszámítás, 2009. január*

2. ábra

*Kedvezményezett települések a 67/2007. (VI. 28.) OGY-határozat alapján
Próbaszámítás, 2009. január*

A kedvezményezett települések területi megoszlása

A kedvezményezett települések régiók szerint

A kedvezményezett települések területi megoszlásának bemutatása során szem előtt kell tartanunk, hogy ez a településcsoport a fejlettségi rangsor alapján a településeknek csak alig felét, 48,3%-át tartalmazza. A magas munkanélküliséggel sújtottakkal együtt arányuk már 51,1%, az ország lakónépességének azonban mindössze 17,7%-a élt ezeken a településeken 2008. január 1-jén.

Az elmaradottság és az azt kísérő foglalkoztatási problémák számottevően nagyobb térségeket, szélesebb települési kört érintenek. A problémák összefoglalóan leginkább a régiók szintjén mutatkoznak meg.

2. táblázat

A kedvezményezett települések száma régiók szerint, 2009. január 1.

Régió	Elmaradott	Magas munkanélküliségű	Elmaradott és magas munkanélküliségű	Kedvezményezett település összesen	Összes település
	települések				
Közép-Magyarország	6	0	0	6	188
Közép-Dunántúl	78	33	30	81	401
Nyugat-Dunántúl	168	79	67	180	655
Dél-Dunántúl	440	377	352	465	655
Észak-Magyarország	396	354	323	427	610
Észak-Alföld	293	271	257	307	389
Dél-Alföld	141	68	65	144	254
Összesen	1522	1182	1094	1610	3152

A térségi problémák koncentrációját jelzi, hogy a kedvezményezett települések közel 75%-a három régióban, Dél-Dunántúlon, Észak-Magyarországon és Észak-Alföldön van. Ezekben a régiókban a települések zöme kedvezőtlen adottságú, 71, 70, illetve 79%-uk kedvezményezett. Az elmaradott településeknek 74%-a, a magas munkanélküliséggel sújtott településeknek közel 85%-a található e három régióban.

A kedvezményezett térségek lakónépessége alapján még jobban megmutatkozik az alacsonyabb településfejlettség és a foglalkoztatási problémák súlya a dél-dunántúli, az észak-magyarországi, az észak-alföldi régióban. A támogatásra jelölt településeken élőknek 77,7%-a él itt, e régiók összes lakónépességének rendre 28,3, 43,3 és 37,7%-a. Számottevő ugyanakkor a kedvezőtlen települések száma és népességének aránya még a dél-alföldi régióban is.

A három fejlett régióban – Közép-Magyarországon, Közép-Dunántúlon, Nyugat-Dunántúlon – alacsony a kedvezményezett települések száma és népessége: 267 település, 107 ezer lakos. A számok ugyanakkor arra utalnak, hogy bár regionális szinten nem mutatkoznak, kistérségi szinten itt is jelen vannak a térségi problémák.

A települések fejlettségének mérőszáma hasonló rangsort ad, mint a kedvezőtlen helyzetű települések, illetve népességük régiókénti aránya.

3. táblázat

A régiók néhány jellemző mutatója, 2008

Régió	A kedvezményezett települések aránya, %	A kedvezményezett települések lakónépességének aránya, %	A települések fejlettségének mérőszáma	Munkanélküliségi arány, %
Közép-Magyarország	3,2	0,4	7,44	2,17
Közép-Dunántúl	20,2	3,9	6,54	4,73
Nyugat-Dunántúl	27,5	5,3	6,67	4,45
Dél-Dunántúl	71,0	28,3	5,92	8,39
Észak-Magyarország	70,0	43,3	5,62	10,14
Észak-Alföld	78,9	37,7	5,64	9,15
Dél-Alföld	56,7	21,6	5,87	6,82
<i>Összesen</i>	<i>51,1</i>	<i>17,7</i>	<i>6,42</i>	<i>5,97</i>

A települések fejlettségének 6,42 pontos – népességszámmal súlyozott – országos átlagát meghaladó három régió: Közép-Magyarország (7,44), Közép-Dunántúl (6,54) és Nyugat-Dunántúl (6,67). Az átlag alatti régiók a pontszám csökkenő sorrendjében: Dél-Dunántúl (5,92), Dél-Alföld (5,87), Észak-Alföld (5,64) és Észak-Magyarország (5,62).

A munkavállalási korú népességgel súlyozott munkanélküliségi arányszám a legmagasabb Észak-Magyarországon (10,14%), azt követi Észak-Alföld (9,15%), Dél-Dunántúl (8,39%) és Dél-Alföld (6,82%). Az országos átlagnál kedvezőbb munkanélküliségű három régió közül a legkedvezőbb helyzetű Közép-Magyarország (2,17%), ezt követi Nyugat-Dunántúl (4,45%) és Közép-Dunántúl (4,73%) munkanélküliségi mutatója.

A kedvezményezett települések megyék és kistérségek szerint

A kedvezményezett települések és népességük területi eloszlásának megyei és kistérségi képe közelebb visz a problémák megjelenítéséhez, mint a régiószintű összefoglalás.

Pest megye kivételével valamennyi megyében egyaránt van kedvezményezett, elmaradott és magas munkanélküliségű település. Magas munkanélküliségű település előfordulására csak Pest megyében nincs példa. Az összes településhez mért hányadot illetően már árnyaltabb a kép. A országos átlagot meghaladó 9 megye közül Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg és Hajdú-Bihar megyében 80% feletti, de Somogy, Baranya és Nógrád megyében is 60%-nál magasabb a kedvezményezett települések aránya. Meghaladja az 52%-ot Tolna és Bács-Kiskun megye mutatója is.

A kedvezményezett települések lakónépességének aránya már 11 megyében van az országos átlag felett, azokon a megyéken túl, ahol a kedvezményezett települések aránya is átlag feletti volt, Heves és Jász-Nagykun-Szolnok megyében. A sorrend is módosul. Legmagasabb a kedvezményezett települések lakónépességének hányada Nógrád megyében (58,0), s meghaladja az 50%-ot Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében közelíti az 50%-ot, de 35% felett van még Békés, Somogy és Hajdú-Bihar megyében is. 20% felett van Baranya, Heves, Tolna és Jász-Nagykun-Szolnok megyében.

4. táblázat

A kedvezményezett települések száma megyék szerint, 2009. január 1.

Megye	Elmaradott	Magas munka- nélküliségű	Elmaradott és magas munka- nélküliségű	Kedvezmé- nyezett település összesen	Összes település
	települések				
Bács-Kiskun	61	24	23	62	119
Baranya	213	186	178	221	301
Békés	52	37	35	54	75
Borsod-Abaúj-Zemplén	276	259	238	297	358
Csongrád	28	7	7	28	60
Fejér	13	4	4	13	108
Győr-Moson-Sopron	16	1	1	16	182
Hajdú-Bihar	59	58	50	67	82
Heves	48	36	33	51	121
Jász-Nagykun-Szolnok	38	25	25	38	78
Komárom-Esztergom	2	1	1	2	76
Nógrád	72	59	52	79	131
Pest	6	0	0	6	187
Somogy	174	154	141	187	245
Szabolcs-Szatmár-Bereg	196	188	182	202	229
Tolna	53	37	33	57	109
Vas	49	11	8	52	216
Veszprém	63	28	25	66	217
Zala	103	67	58	112	257
Összesen	1522	1182	1094	1610	3151

Igen alacsony, 1% vagy kevesebb a kedvezményezett települések népességének aránya Komárom-Esztergom, Győr-Moson-Sopron és Pest megyében, 5% alatti Fejér és 7% alatti még Vas és Veszprém megyében.

Az, hogy mely megyék adják a legtöbb kedvezményezett települést, illetve hol magasabb ezek lakónépességének hányada, természetesen ezen a szinten is a települések fejlettségének mérőszámával, illetve a munkanélküliség alakulásával függ össze.

A települések fejlettségének 6,42 pontos súlyozott országos átlagát meghaladó 3 megye közül a legmagasabb Pest megye településeinek fejlettsége (6,58), ami a megye településeinek igen kedvező közlekedési viszonyaival is összefügg. A másik két megye, Győr-Moson-Sopron és Fejér településeinek átlagos fejlettsége 6,50 és 6,22. A további legkedvezőbb helyzetű 8 megye településeinek átlagos fejlettsége 6,18 és 5,58 közötti, sorrendjük a mutató csökkenő értékei szerint: Vas, Csongrád, Veszprém, Jász-Nagykun-Szolnok, Baranya, Heves, Hajdú-Bihar és Somogy.

5. táblázat

A megyék néhány jellemző mutatója, 2008

Megye	A kedvezményezett települések aránya, %	A kedvezményezett települések lakónépességének aránya, %	A települések fejlettségének mérőszáma	Munkanélküliségi arány, %
Bács-Kiskun	52,1	19,2	5,85	6,64
Baranya	73,4	24,9	5,99	8,02
Békés	72,0	37,0	5,47	8,31
Borsod-Abaúj-Zemplén	83,0	47,8	5,49	11,32
Csongrád	46,7	11,0	6,23	5,69
Fejér	12,0	4,6	6,59	4,83
Győr-Moson-Sopron	8,8	0,9	6,89	3,13
Hajdú-Bihar	81,7	35,3	5,88	8,67
Heves	42,1	23,5	6,01	7,26
Jász-Nagykun-Szolnok	48,7	20,2	5,71	7,07
Komárom-Esztergom	2,6	0,2	6,60	4,04
Nógrád	60,3	58,0	5,51	10,41
Pest	3,2	1,0	6,84	2,60
Somogy	76,3	36,0	5,82	9,55
Szabolcs-Szatmár-Bereg	88,2	52,3	5,36	11,03
Tolna	52,3	23,3	5,94	7,44
Vas	24,1	6,1	6,50	4,28
Veszprém	30,4	6,1	6,42	5,22
Zala	43,6	11,1	6,47	6,58
<i>Összesen</i>	<i>51,1</i>	<i>17,7</i>	<i>6,42</i>	<i>5,97</i>

A legkedvezőtlenebb helyzetű 5 megye a pontszámok növekvő sorrendjében: Szabolcs-Szatmár-Bereg, Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Nógrád és Jász-Nagykun-Szolnok.

A munkanélküliségi arányszám átlagtól való eltérése részben különbözik a megyék települései fejlettségének alakulásától. A munkanélküliséget tekintve – a kedvező fővárosi érték viszonylag alacsonyabb súlya miatt – 12 megyében kedvezőtlenebb a helyzet az országos átlagnál. Az átlag alatti megyék munkanélküliségi arányszáma 11,32 és 6,58% közé esik. A legmagasabb munkanélküliségű 5 megye az arányszám csökkenő sorrendjében: Borsod-Abaúj-Zemplén, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Nógrád, Somogy és Hajdú-Bihar. A legkedvezőbb a foglalkoztatási helyzet Pest, Győr-Moson-Sopron, Komárom-Esztergom, Vas és Fejér megyében 2,60 és 4,83% közötti értékkel, de az átlag alatt van Veszprém és Csongrád megyében is.

Kistérségi szinten vizsgálva Pest 14, Komárom 6, Fejér 5, Győr-Moson-Sopron 3, Hajdú-Bihar, Vas és Veszprém 2-2, valamint Csongrád megye 1 kistérségében nincs kedvezményezett település.

6. táblázat

Kistérségek, ahol nincs kedvezményezett település

Megye	Kistérség	Megye	Kistérség
Csongrád	Hódmezővásárhelyi	Pest	Aszódi
Fejér	Adonyi		Budaörsi
	Bicskei		Dabasi
	Ercsi		Dunakeszi
	Gárdonyi		Érdi
	Móri		Gödöllői
	Székesfehérvári		Gyáli
Győr-Moson-Sopron	Győri		Monori
	Kapuvár–Beledi		Nagykátai
	Mosonmagyaróvári		Pilisvörösvári
Hajdú-Bihar	Debreceni		Ráckevei
	Hajdúböszörményi		Szentendrei
Komárom-Esztergom	Dorogi		Váci
	Esztergomi	Vas	Veresegyházi
	Komáromi		Kőszegi
	Oroszlányi	Veszprém	Szombathelyi
	Tatabányai		Balatonalmádi
	Tatai		Várpalotai

A kistérségek közül 11 valamennyi települése és így népessége is kedvezményezett. 90% feletti a kedvezményezett települések népességének aránya további 8 kistérségben, s 80% felett van még 2 kistérségben.

7. táblázat

Kistérségek a kedvezményezett lakónépesség aránya szerint

Megye	Kistérség
<i>A települések és a lakónépesség 100%-a kedvezményezett</i>	
Bács-Kiskun	Jánoshalmi
Baranya	Sellyei
Békés	Szeghalomi
Borsod-Abaúj-Zemplén	Abaúj–Hegyközi
	Bodrogházi
	Encsi
	Szikszói
	Tokaji
Hajdú-Bihar	Polgári
Somogy	Csurgói
Szabolcs-Szatmár-Bereg	Csengeri
<i>A kedvezményezett települések lakónépessége 90,0–99,9%</i>	
Borsod-Abaúj-Zemplén	Edelényi
	Mezőcsáti
	Ózdi
	Sátoraljaújhelyi
Nógrád	Bátonyterenyi
	Salgótarjáni
Szabolcs-Szatmár-Bereg	Baktalórántházi
	Vásárosnaményi
<i>A kedvezményezett települések lakónépessége 80,0–89,9%</i>	
Hajdú-Bihar	Hajdúhadházi
Heves	Hevesi

A kedvezményezett települések és a kedvezményezett kistérségek

A területfejlesztési támogatásokról és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről szóló, 67/2007. (VI. 28.) számú országgyűlési határozat IV. 10. pontja rögzíti, hogy a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradottnak *vagy* jelentős munkanélküliséggel sújtottnak minősített településeket a hátrányos, a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradottnak *és* jelentős munkanélküliséggel sújtottnak minősített településeket pedig a leghátrányosabb helyzetű kistérségekkel egyenlő elbánásban szükséges részesíteni.

A kedvezményezett térségek új besorolását a 311/2007. (XI. 17.) kormányrendelet tette közzé. A rendelet mellékletében felsorolta azokat az elmaradott vagy magas munkanélküliséggel sújtott településeket, amelyek nem tartoznak hátrányos helyzetű kistérségekbe, valamint az elmaradott és jelentős munkanélküliséggel sújtott településeket is, amelyek nem tartoznak a leghátrányosabb helyzetű kistérségekbe.

A rendelet mellékleteinek összeállításánál társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, illetve az országos átlagot jelentősen meghaladó munkanélküliséggel sújtott települések 2007. január 1-jétől érvényes besorolását vették alapul, amelyet a 240/2006. (XI. 30.) kormányrendelet tett közzé. Az érvényes besorolás szerint a nem hátrányos helyzetű kistérségekben 248 elmaradott vagy magas munkanélküliséggel sújtott település van, 210 ezer fős 2008. január 1-jei lakónépességgel. A nem leghátrányosabb helyzetű kistérségekben ugyanakkor 244 település található, 144 ezer fős 2008 eleji lakossal.

A próbaszámítás szerint a kedvezményezett települések száma és a besorolás szerinti összetétele is módosul, ami kihatással van a kedvezményezett térségekkel való összevetésből adódó eredményekre. A próbaszámítás besorolása szerint a nem hátrányos helyzetű kistérségekben 294 kedvezményezett település van, 212 ezer fős 2008 eleji lakónépességgel. A próbaszámítás szerinti településszám ebben a kategóriában 46-tal, a lakónépesség viszont mindössze kétezer fővel több, mint az érvényes besorolásé.

A nem leghátrányosabb helyzetű kistérségekben található elmaradott és magas munkanélküliséggel sújtott települések száma 401, lakónépességük mintegy 300 ezer. Ebben a kategóriában a próbaszámításból adódó többlet az érvényes besoroláshoz viszonyítva már jóval számottevőbb: a települések száma 157-tel, a lakónépesség 156 ezerrel több a 2008. január 1-jei adatok szerint. Ez a nagyobb különbség abból adódik, hogy az új mutatószámrendszer az elmaradott települések közé a korábbinál jóval nagyobb arányban emelte be a magas munkanélküliséggel sújtott településeket, így az együttes előfordulás is jóval magasabb számban fordul elő a próbaszámítás szerinti kedvezményezett települések körében.

A kedvezményezett kistérségek és települések besorolásának felülvizsgálata az új OGY-határozatban és a végrehajtásáról szóló intézkedési tervben

Az új OGY-határozat csak a kedvezményezett térségek besorolását írta elő a kormány számára. A kedvezményezett települések besorolását nem kellett elvégezni, így az új feltételrendszer vizsgálatára nem került sor. Annak érdekében, hogy az új feltételrendszer alapján értékelhessük a kedvezményezett településeket, illetve a kedvezményezett telepü-

lések és kistérségek közötti összefüggéseket, próbaszámítást kellett végezni. Az előzőekben bemutatott eredmények alapján megállapítható, hogy a kedvezményezett települések és a kedvezményezett kistérségek besorolásának harmonizálása jó elgondolás volt.

A kedvezményezett térségek besorolásáról szóló intézkedési terv szerint a 2010. évi önkormányzati választások után, a települési önkormányzatok többcélú kistérségi társulásáról szóló 2004. évi CVII. törvényben lehatárolt kistérségi rendszer felülvizsgálatát követően újra be kell sorolni a területfejlesztési szempontból kedvezményezett kistérségeket, településeket. Az érvényes országgyűlési határozatban meghatározott feltételrendszer alapján előterjesztést kell majd készíteni a kedvezményezett kistérségek, illetve a társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból elmaradott, valamint a jelentős munkanélküliséggel sújtott települések besorolására.

A jogalkotók és a jogalkalmazók munkájának elősegítése érdekében, a besorolások felülvizsgálatát követően indokoltnak tűnik a két besorolás egy kormányrendeletben történő közzététele.

IRODALOM

- Faluvégi Albert* (1997): A területfejlesztés támogatási rendszerének statisztikai megalapozása. Területi Statisztika, Bemutatószám, 1997
- Faluvégi Albert* (2005): A társadalmi-gazdasági jellemzők területi alakulása az átmenet időszakában, várható hatások. In: A hely és a fej – munkaerőpiac és regionalitás Magyarországon, szerk.: Fazekas Károly, MTA Közgazdaságtudományi Intézet. <http://www.econ.core.hu>
- Faluvégi Albert – Tipold Ferenc* (2007): A területfejlesztés kedvezményezett térségeinek 2007. évi besorolása. Területi Statisztika, 6.
- KSH: A leghátrányosabb helyzetű kistérségek, 2003
- KSH: Tájékoztató a kiemelten támogatott településekről, 2003
- KSH: A kistérségek társadalmi, gazdasági helyzete, 2006 – Regionális igazgatóságok, sorozat
- KSH: Tájékoztató a kiemelten támogatott kistérségekről, 2008
- <http://portal.ksh.hu/pls/ksh/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/kistersegimutato.pdf>
- Országgyűlési határozat és melléklete az Országos fejlesztéspolitikai koncepcióról, 2005. december
- Új Magyarország fejlesztési terv – Magyarország nemzeti fejlesztési referenciakerete, 2007–2013, az Európai Bizottság döntésének dátuma: 2007. május 7.
- Új Magyarország felzárkóztatási program – Nem mondunk le senkiről – a leszakadó kistérségek hanyatlásának megállítására, gazdasági és társadalmi felzárkózásuk megkezdésére: 2007. november 30.
- A területfejlesztési támogatásokról és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről szóló 67/2007. (VI. 28.) országgyűlési határozat
- A területfejlesztési támogatásokról és a decentralizáció elveiről, a kedvezményezett térségek besorolásának feltételrendszeréről szóló 67/2007. (VI. 28.) OGY-határozatban meghatározott feladatok végrehajtására készült intézkedési tervről szóló 2011/2008. (II. 14.) Korm. határozat

Kulcsszavak: kedvezményezett települések, településfejlettség, fejlettségi mérőszámok, komplex mutató.

Resume

In 2007 a new Parliamentary Resolution was passed on the principles of regional development subsidization and decentralization, as well as on the listing conditions for favoured subregions and settlements. In this resolution a standard indicator set was drawn up for measuring the level of development of subregions and settlements. Favoured subregions were listed in the autumn of 2007 on the basis of the 174 subregions, and a trial listing was conducted on the basis of new settlement indicators in 2009. The present paper shows main outcomes of this examination, it proves that application of standard principles, indicators and an identical centre (national average) was a good idea, and the first official settlement listing to be conducted in 2010 will be suitable for the assignment of the circle of settlements, that need subsidization.